

Βαίγνωση

ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

- Η Παναγία στην ιστορία της
θείας Οικονομίας
- Ο Λόγος έν λόγω
- Οί πειρασμοί στην έρημο

114

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
2010

Ἡ Παναγία στὴν ἱστορία τῆς θείας Οἰκονομίας

Ἡ ἐντυπωσιακὴ ἴσως ἰδιαιτερότητα τῆς θρησκευτικῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ ἀρχαίου Ἰσραὴλ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὸ τελικὸ προῖόν της ἀποτελεσε τὴν ἱερὴ Βίβλο δύο διαφορετικῶν θρησκειῶν. Τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ ἀνάγνωση τῆς ἴδιας Γραφῆς νὰ ὀδηγεῖ σὲ δύο ἐντελῶς διαφορετικὲς κατανοήσεις ἀσασχολεῖ τὸν ἀπόστολο Παῦλο στὴ Β' Πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ του (γ' 7-18). Ἐπιχειρεῖ νὰ δώσει ἀπάντηση βασιζόμενος στὸ Ἐξοδος λδ' 29-35, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Μωυσῆς σκέπαζε μὲ ἓνα κάλυμμα τὸ πρόσωπό του, ἐπειδὴ ἀντανακλοῦσε τὴ λαμπρότητα τοῦ Θεοῦ ποὺ ἦταν ἐπικίνδυνον γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ τὴ βλέπουν. Μὲ ἀφορμὴ τὴν εἰκόνα αὐτῆ θὰ ἐρμηνεύσει ὁ ἀπόστολος τὴν ἀδυναμία τῶν Ἰουδαίων νὰ κατανοήσουν τὸ πραγματικὸ νόημα τῶν Γραφῶν, καθὼς «ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῆ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει» (γ' 14). Μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Χριστοῦ τὸ κάλυμμα ἀπομακρύνεται γιὰ τοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πλέον ἄμεση πρόσβαση στὴν ὀρθὴ κατανόηση τῆς Βίβλου καὶ ἐπομένως καὶ στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Στὰ προηγούμενα ἐδάφια τῆς ἴδιας ἐνότητας τονίστηκε ἀπερίφραστα ὅτι οἱ χριστιανοὶ μετέχουν σὲ μιὰ νέα διαθήκη στὴν ὁποία δρᾷ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ παλιὰ παραμένει κολλημένη στὸ γράμμα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ ἀρχαία κλασικὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴ σάρκα καὶ στὸ πνεῦμα μεταφέρεται στοὺς δύο τρόπους κατανόησης τῶν Γραφῶν: Ἡ κατὰ γράμμα κατανόηση δὲν ἐξυπηρετεῖ πλέον μὲ τὸν Χριστὸ ὅμως κατέστη μιὰ ἄλλη θεόφανευστη κατανόηση δυνατὴ. Στὸ φῶς αὐτῆς τῆς κατανόησης τὸ περιεχόμενον τῶν κειμένων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀποκτᾷ νέα σημασία.

Ἡ νέα κατανόηση τῶν παλιῶν Γραφῶν, ποὺ καθιστᾷ τὰ βιβλικὰ κείμενα ἀνοιχτὰ σὲ κάθε παρόν, ἀντικατοπτρίζεται στὴν ὑμνογραφία καὶ στὴν εἰκονογραφία τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ προεόρτιο ἀπολυτικίον τῶν Χριστουγέννων ἀποτελεῖ στὴν προκειμένη περιπτώση χαρακτηριστικὸ παράδειγμα:

Ἐτοιμάζου Βηθλεέμ,

ἡνοικταί πᾶσιν ἡ Ἐδέμ.

Εὐτρεπίζου Ἐφραθᾶ,

ὅτι τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἐν τῷ Σηλαίῳ ἐξήνθησεν ἐκ τῆς Παρθένου·

Παράδεισος καὶ γάρ, ἡ ἐκείνης γαστήρ, ἐδείχθη νοητός,

ἐν ᾧ τὸ θεῖον φυτόν,

*ἐξ οὗ φαγόντες ζήσομεν,
οὐχὶ δὲ ὡς ὁ Ἀδὰμ τεθνηξόμεθα·
Χριστὸς γεννᾶται, τὴν πρὶν πεσοῦσαν, ἀναστήσων εἰκόνα.*

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὸ ἐρμηνευτικὸ ζήτημα, ὁ ὕμνος αὐτὸς θέτει καὶ ἓνα θεολογικὸ ἐρώτημα: «Δὲν εἶναι ὁ Χριστὸς αὐτὸς ποῦ ἔσωσε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ ἐπικοινωνοῦν καὶ πάλι ἀπευθείας μὲ τὸν Θεὸ ὅπως τότε στὸν παράδεισο; Γιατί, λοιπόν, ἓνας ὕμνος τῶν Χριστουγέννων ἀποδίδει στὴν Παναγία μιὰ τόσο τιμητικὴ θέση, ταυτίζοντάς τὴν μὲ τὸν παράδεισο, κάτι ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση ὅτι στὸ δικό της πρόσωπο συγκεφαλαιώνεται ὁλόκληρη ἡ ἱστορία τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό;»

Γιὰ νὰ ἀπαντήσει κανεὶς στὸ ἐρώτημα αὐτὸ χρειάζεται μιὰ ἐπισκόπηση ὁλόκληρης τῆς ἱστορίας τῶν σχέσεων τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπο, ὅπως αὐτὲς σκιαγραφοῦνται μέσα στὴν Ἁγία Γραφή. Ἀπὸ μιὰ τέτοια ἐπισκόπηση θὰ προκύψει ἡ -ἀναπάντεχη ἴσως- διαπίστωση ὅτι, ἂν καὶ ἡ Βίβλος φαίνεται νὰ ἀφιερώνει ἐλάχιστους μόνο στίχους γιὰ νὰ περιγράψει τὸ ἱστορικὸ πρόσωπο τῆς Μαρίας, ἡ μορφή καὶ ὁ ρόλος τῆς Παναγίας προβάλλουν γλαφυρὰ πίσω ἀπὸ κάθε ἐπεισόδιο τῆς μακρᾶς ἱστορίας τῆς θείας Οἰκονομίας, τοῦ σχεδίου δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας, ὅπως αὐτὸ γίνεται κατανοητὸ μέσα ἀπὸ τὴ νέα ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῶν Γραφῶν ποῦ κατέστησε δυνατὴ ἡ ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, καὶ γιὰ τὴν ὁποία, ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω, κάνει λόγο ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς δημιουργίας ὁ Θεὸς καλεῖ τὸν ἄνθρωπο νὰ συνεργήσει μαζί του. Δὲν δημιουργεῖ ἓνα ἄβουλο ὄν ποῦ ὑποτάσσεται στὰ ἐνστικτά του, ἀλλὰ ἓνα πλάσμα προικισμένο μὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ ποῦ ἔχει ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ προσώπων μὲ τὸ χάρισμα τῆς ἐλευθερίας: Τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ πορευθεῖ ἓναν δρόμο ποῦ θὰ τὸν φέρει κοντὰ στὸν Θεὸ ἢ ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ὁμοιάσει στὰ ἄλογα ζῶα. Κάθε φορὰ ποῦ ὁ ἄνθρωπος αὐτονομεῖται καὶ μὲ τὶς ἐπιλογές του ὁδηγεῖται σὲ ἀδιέξοδο, ὁ Θεὸς μὲ τὴν παρέμβασή του θυμίζει στὸ πλάσμα του ὅτι δὲν θὰ τὸ ἐγκαταλείψει ποτέ. Ἐτσι ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς πτώσης τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ προαναγγέλει ὅτι ἓνας ἀπόγονος τῆς γυναίκας θὰ συντρίψει τὸ κακὸ καὶ θὰ τὸν ἐλευθερώσει. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποῦ μιὰ γυναίκα γίνεται τὸ σύμβολο τῆς καταστροφῆς τῶν σχέσεων Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, μιὰ ἄλλη γυναίκα ἐνσαρκώνει τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων αὐτῶν, προτυπώνοντας κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀπὸ τὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς Γραφῆς, τὸ πρόσωπο καὶ τὸν ρόλο τῆς Παναγίας.

Θέλοντας ὁ Θεὸς νὰ ὀδηγήσει τὸν ἄνθρωπο καὶ πάλι κοντὰ του χωρὶς νὰ παραβιάσει τὴν ἐλευθερία του, προνοεῖ ὥστε μετὰ τὴν ἄρνηση τοῦ πρώτου ἀνθρώπου νὰ ὑπακούσει στὸ θέλημά του, ἕνας ἄλλος ἄνθρωπος ν' ἀνταποκριθῆι στὸ κάλεσμά του: Ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, ἀκολουθεῖ τὸν δρόμο ποῦ τοῦ ὑποδεικνύει ὁ Θεός, γέτοντας τὸν ἑαυτό του στὴν ὑπηρεσία του, ὅπως καὶ ὁ γιὸς καὶ ὁ ἐγγονός του. Ἐπρόκειτο γιὰ ἀνθρώπους κοινούς, μὲ τὶς ἀδυναμίες καὶ τὰ ἑλαττώματά τους. Ἀλλὰ ἀποδέχονται μὲ ἐμπιστοσύνη τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁ Ἰακώβ τσακώνεται μὲ τὸν ἀδελφὸ του καὶ ἀναγκάζεται νὰ ξενιτευθῆι τὸ σχέδιο αὐτὸ φαίνεται νὰ ναυαγῆι. Καθ' ὁδὸν πρὸς τὴ Μεσσοποταμία βλέπει στὸν ὕψον του μία κλίμακα ποῦ συνδέει τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ. Στὴν κορυφὴ της στέκεται ὁ Κύριος ποῦ καθησυχάζει τοὺς φόβους του καὶ τὸν διαβεβαιώνει ὅτι δὲν θὰ τὸν ἐγκαταλείψει ἕως ὅτου γίνουν ὅλα ὅσα τοῦ ὑποσχέθηκε. Γιὰ ἀκόμη μία φορὰ σκιαγραφεῖται ὁ ρόλος τῆς Παναγίας ποῦ ἔνωσε τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ, προσφέροντας τὸν ἑαυτό της ὡς κλίμακα πᾶνω στὴν ὁποία στηρίχθηκε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ κατέβει στοὺς ἀνθρώπους.

Ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἐπιθυμεῖ τὴ σωτηρία ὀρισμένων μόνο ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅλου τοῦ κόσμου. Ἔτσι, ἀπὸ τὸν Ἰακώβ θὰ γεννηθῆι ἕνας νέος λαὸς ποῦ θὰ ἀναλάβει νὰ προετοιμάσει ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς γιὰ νὰ δεχθοῦν τὸ μήνυμα τῆς σωτηρίας. Ὅταν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ καταλήγουν σκλάβοι στὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ φαίνεται νὰ ὀδεύει πρὸς ματαιώση, παρεμβαίνει καὶ πάλι ὁ Κύριος. Παρουσιάζεται στὸν Μωυσῆ μέσα ἀπὸ τὴ Φλεγόμενη καὶ μὴ καιόμενη βᾶτο καὶ τὸν προστάζει νὰ ὀδηγήσει τὸν λαὸ του ἔξω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, στὴν πιὸ κρίσιμη φάση, διαφαίνεται ὁ ρόλος τῆς Παναγίας: ὅπως ἡ βᾶτος ποῦ δέχτηκε τὸν Θεὸ σὰν φωτιά δὲν κᾶηκε, ἀλλὰ ἔγινε τὸ μέσο γιὰ τὴν ἐξαγγελία τῆς σωτηρίας τοῦ Ἰσραὴλ, ἔτσι καὶ ἡ Παναγία δέχτηκε μέσα της τὸν Θεὸ κι ἔγινε ἡ μεσάζουσα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου.

Δεκάδες εἶναι τὰ παραδείγματα ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ἀναφέρει κανεὶς ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, καθὼς ὅλοι οἱ προφῆτες, κάθε φορὰ ποῦ τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ ἐκτρεπώταν λόγω τῆς ἀνθρώπινης ἀστοχίας, ἔδιναν ἐλπίδα στὸν λαὸ μέσα ἀπὸ τὶς προτυπώσεις τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ρόλου τῆς Παναγίας. Ἐνας γλαφυρὸς ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας συνοψίζει ὅλα σχεδὸν τὰ παραδείγματα σὲ λίγες γραμμές:

Ἄνωθεν (=ἀπὸ παλιὰ) οἱ προφῆται Σὲ προκατήγγειλαν·

στάμνα, ράβδον, πλάκα, κιβωτόν, λυχνίαν, ὄρος ἀλατόμητον, χρυσοῦν θυμιατήριον καὶ σκηνήν, πύλην ἀδιόδευτον, παλάτιον καὶ κλίμακα καὶ θρόνον τοῦ βασιλέως.

Ἡ πρώτη Φράση τοῦ ὕμνου ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐπιγραφή τῆς ὁμώνυμης εἰκόνας μετὰ τὸ ἴδιο θῆμα, τὶς προτυπώσεις τῆς Παναγίας στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Στὸ κέντρο τῆς εἰκόνας¹ εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος μετὰ τὸν Ἰησοῦ μικρὸ παιδί στὴν ἀγκυλιά της καὶ γύρω της τὰ πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ποὺ κρατᾶνε στὸ χέρι τους ἕνα εἰλητάριο ἢ κάποιο σύμβολο. Συνήθως εἰκονίζονται ὁ Ἄαρὼν μετὰ τὸ ἀνθισμένο ραβδί του², ὁ Γεδεὼν μετὰ τὸ ὑγρὸ ποκάρρι³, ὁ Ἰακώβ μετὰ τὴν κλίμακα⁴, ὁ Μωυσῆς μετὰ τὴν φλεγόμενη βιά⁵, ὁ Δαβὶδ μετὰ τὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης⁶, ὁ Σολομὼν μετὰ τὸ ἀνάκλιτρό του⁷, ὁ Ἡσαΐας μετὰ μιὰ λαβίδα⁸, ὁ Ἰεζεκὴλ μετὰ μιὰ κλειστὴ πύλη⁹, ὁ Δανιὴλ μετὰ τὴν εἰκόνα ἐνὸς ὄρους¹⁰, ὁ Ζαχαρίας μετὰ μιὰ ἐφτάφωτη λυχνία¹¹, κ.ἄ. Κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ κατανοήθηκε ὡς προτύπωση τοῦ ἐνεργοῦ ρόλου τῆς Παναγίας στὸ ἔργο τῆς θείας Οἰκονομίας.

Ἔτσι, δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ ἂν ἰσχυριζόταν κανεὶς ὅτι κάθε γεγονός ποὺ περιγράφεται στὴν Ἁγία Γραφή, παραπέμπει στὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας, μετὰ ἀποκορύφωμα τὴν ἐλεύθερη ἀνταπόκρισή της στὴν πρόσκληση τοῦ Ἀγγέλου νὰ γίνει ναὸς τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Χωρὶς τὴν ἀπροϋπόθετη αὐτὴ συνεργεία τῆς Μαρίας, τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ.

Κάθε φορὰ ποὺ οἱ χριστιανοὶ ἐπικαλοῦνται στὴν προσευχή τους τὴν Παναγία, στὴν πραγματικότητά ἀπευθύνονται στὸν ἴδιο τὸν Θεό. Ἀποδίδοντας τιμὲς στὴ Θεοτόκο, δηλώνουν ὅτι ἀποδέχονται τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, δηλώνουν τὴ δεκτικότητά τους νὰ γίνουν κι οἱ ἴδιοι ὄργανά του γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ

1. Τὸ σχεδιάσμα τῆς εἰκόνας εἶναι τῆς Βασιλικῆς Γῶγου καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ σχολικὸ ἐγχειρίδιο τῶν Θρησκευτικῶν τῆς Α' Γυμνασίου: Δ. Δόικου, Μ. Κωνσταντίνου, Π. Καζάρη, Προετοιμασία τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὸν καινούργιο κόσμο τοῦ Θεοῦ, ΟΕΔΒ, σ. 21.

2. Αρι 17:23

3. Κρι 6:36-40

4. Γεν 28:12

5. Εξο 3:2

6. Πρβλ Ψαλ 132:8

7. Ασμ 3:7-10

8. Ησα 6:6

9. Ιεζ 42:2

10. Δαν 2:34

11. Ζαχ 4:2

ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ κακοῦ ποῦ τὸν δυναστεύει. Ἀσφαλῶς εἶναι ὁ Θεὸς ποῦ σώζει, ἡ ἐπίκληση ὅμως «Ἰωεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς» ἰσοδυναμεῖ μὲ διακήρυξη τῆς πίστης πῶς ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ χωρὶς τὴν ἐλεύθερη συνεργασία τοῦ ἀνθρώπου.

Μιλτιάδης Κωνσταντίνου

1.1.2011

Ψαλμὸς ΠΖ' (87)

Κύριε, Θεὲ τῆς σωτηρίας μου,
    μπροστά σου Φωνάζω μέρα καὶ νύχτα.
Σὰν Φθάσει μέχρις ἐσένα ἡ προσευχή μου,
    γεῖρε τὸ αὐτί σου στὴν παρακλήσή μου.
Ἡ Ζωὴ μου εἶναι γεμάτη πόνους,
    σὲ λίγο στὸν Ἄδη πησιάζω.
Μὲ θεωροῦν σὰν νὰ ἴμαι μὲ τὸ ἓνα πόδι μὲς στὸν τάφο·
    εἶμαι σὰν ἀνθρώπος δίχως πιά στήριγμα,
παρατημένος στοὺς νεκροὺς ἀνάμεσα,
    ὅπως οἱ σκοτωμένοι ποῦ κείτονται στὸν τάφο,
αὐτοὺς ποῦ πιά δὲν τοὺς θυμᾶσαι,
    αὐτοὺς ποῦ ἀπὸ τὸ χέρι σου τοὺς τίναξες.
Σὲ λάκκο βαθὺ μὲ ρίξανε,
    στὰ σκότη, στοῦ θανάτου τὴ σκιά.

Βάρυνε πάνω μου ὁ θυμός σου
    κι ὅλα τὰ κύματά σου πάνω μου ξεσπάσαν.
Μάκρυνες ἀπὸ μένα τοὺς γνωστούς μου,
    μὲ βλέπουν καὶ σιχαίνονται
εἶμαι παραδομένος,
    νὰ δραστεύσω δὲν μπορῶ.
Θολώσανε τὰ μάτια μου
    ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία.
Σ' ἐσένα, Κύριε, Φωνάζω ὅλη μέρα,
    τὰ χέρια μου σ' ἐσένα ἀπλώνω.
Μήπως θὰ κάνεις θαύματα γιὰ τοὺς νεκροὺς
    ἢ θὰ τοὺς ἀναστήσουν οἱ γιατροὶ νὰ σὲ δοξολογήσουν;
Θὰ διηγηθῆ κανεὶς μέσα στὸν τάφο τὴν ἀγάπη σου
    ἢ τὴν πιστότητά σου στοῦ χαμοῦ τὸν τόσο;
Μήπως μὲς στὰ σκοτάδια θὰ μάθουν γιὰ τὰ θαύματά σου,
    γιὰ τὴ δικαιοσύνη σου στῆς λησμονιᾶς τὴ χώρα;¹²
Γι' αὐτὸ Κύριε κι ἐγώ, σ' ἐσένα Φωνάζω
    καὶ τὸ πρῶτὸ ἢ προσευχή μου θὰ σὲ προλάβει.
Γιατί Κύριε ἀπορρίπτεις τὴν ζῶή μου,
    γιατί ἀποστρέφεις ἀπὸ μένα τὸ πρόσωπό σου;
Ἔνας πτωχὸς εἶμαι, κι ἀπὸ τὰ νιάτα μου μέσα στὸν μόχθο,
    ποῦ ἀφοῦ πέτυχα νὰ φθάσω κάπου, ὕστερα
    ταπεινώθηκα καὶ ἔγινα ἀπόβλητος.
Ἡ ὀργή σου πέρασε ἀπὸ πάνω μου,
    οἱ ἀπειλές σου μὲ συνετάραξαν,
    μὲ κυκλώνουν καθημερινὰ ὅπως τὸ νερὸ καὶ συνάμα μὲ πνίγουν.
Ξεμάκρυνες ἀπὸ μένα κάθε Φίλο καὶ κάθε δικό μου
    καὶ τοὺς γνωστούς μου ἐξαιτίας τῆς ταλαιπωρίας.
Κύριε, Θεὲ τῆς σωτηρίας μου,
    μπροστά σου Φωνάζω μέρα καὶ νύχτα.
Σὰν φθάσει μέχρις ἐσένα ἡ προσευχή μου,
    γεῖρε τὸ αὐτί σου στὴν παράκλησή μου.

(Ἀπὸ τὸ ὑπὸ ἐκδόση Ψαλτήριον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλικῆς Ἐταιρείας)

12 Ἀπόδοση κατὰ τὸ κείμενο τῶν Ο'.

Ὁ Λόγος ἐν λόγῳ¹³

Πόσο ἄραγε πησιάζουμε στὸ νόημα καὶ στὴ Φωνὴ αὐτῶν τῶν δύο λέξεων, πόσο καὶ πόσοι; Ἀρχίζοντας ἔτσι, κάπως ἀριθμητικά, θὰ προχωρήσω ἐπιμένοντας στὴ σημασία καὶ στὴ Φωνὴ τῶν λέξεων αὐτῶν ποὺ ἀποτελοῦν τὸ θέμα μας. Λέω νόημα, σημασία καὶ Φωνὴ γιατί τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» βρίσκεται πρὸ κοντὰ στὸ Λόγο ὡς πνεῦμα, ποὺ «ὄπου θέλει πνεῖ», παρὰ στὸ λόγο-χάραγμα-ἀποτύπωση καὶ γραφὴ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ θὰ περάσει στὸ χαρτί, κατὰ τὴ ρῆση τῶν Λατίνων, «μένει». Μὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴ δευτέρη περίπτωση τῆς γραφῆς, ποῖο κείμενο ἔχει νόημα, ποῖο κείμενο σηκώνεται ἀπὸ τὸ χαρτί, χωρὶς νὰ τὸ ἀγγίξει ἀνθρώπινη Φωνὴ ἢ ἀνθρώπινη παρουσία; Δὲν μπορούμε λοιπὸν, παρὰ νὰ δεχτοῦμε πρωτογενὴ κατάσταση Λόγου καὶ Φωνῆς καὶ δευτερογενὴ λόγου καὶ γραφῆς, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται γιὰ ποιήση, δηλαδὴ γιὰ λόγο ποὺ ἐνσωματώνει τὴ Φωνὴ μέσα του καὶ τὴ μουσικὴ. Γιατὶ ὁ ποιητὴς ἐκφράζει μιὰ συνομιλία. Δὲν ὑπάρχει ποιήση ποὺ ποιεῖται καὶ ἐκφέρεται γιὰ νὰ ἐπιστρέψει σὲ αὐτὸν ποὺ ποιεῖ. Οὔτε ὑπάρχει ποιήση ποὺ δὲν προϋποθέτει ἐσωτερικὴ συνομιλία μὲ πρόσωπα καὶ πράγματα. Ὁ ποιητὴς εἶναι ἡχείο σιωπῆς, εἶναι ἓνα πρόσωπο καλεσμένο νὰ συνοψίσει τὸν κόσμον, νὰ βρεῖ τίς ἀλήθειες του, νὰ ξύσει τίς πληγές του, ἀλλὰ καὶ νὰ χύσει βάλσαμο, νὰ μιλήσει τὴ Φωνὴ τῶν πραγμάτων, νὰ ὀνομάσει καί, στὴν ἔσχατη κατάσταση, νὰ ἀγγίξει τὸ ἀνείπωτο, νὰ περάσει πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο.

Ἡ ζῶη τοῦ ποιητῆ εἶναι μιὰ διαρκὴς ἐναλλαγὴ σιωπῆς καὶ λόγου. Γιὰ τὸν πρόσθετο λόγο ὅτι ἡ ζῶη εἶναι μυστήριον καὶ ἡ ποιήση συμβαδίζει μὲ τὸ μυστήριον αὐτό. Ἡ ποιήση συγγενεὺς πολὺ περισσότερο μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴ θεολογίαν ἀπὸ ὅσο ἡ ἐπιστῆμη καὶ ἡ ἐννοιολογικὴ φιλοσοφία. Γιατὶ ἡ ποιήση δὲν ζητᾷ ἐρμηνεῖς, δὲν παρέχει ἐξηγήσεις, δὲν ὀρθολογίζει, δὲν μετράει, δὲν διαιρεῖ, δὲν ταξινομεῖ, δὲν ἀναλύει. Ἡ καλύτερη ποιήση εἶναι μονίμως συνθετικὴ, ἀποφατικὴ καὶ ἐνορατικὴ. Εἶναι ἀποκαλυπτικὴ, ὄχι τῶν φαινομένων ἀλλὰ τῶν κρυφῶν ἢ κρυμμένων συναισθημάτων καὶ ἀληθειῶν, σκισημάτων καὶ ἐπιθυμιῶν μιᾶς ἄλλης τάξης, ποὺ βγάζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴ μιζέρια τῆς φιλαυτίας καὶ τῆς καθημερινῆς φθορᾶς, ἀπὸ τὴν φριχτὴ ἐπανάληψη πράξεων καὶ λόγων, ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον μιᾶς ψυχῆς ποὺ δὲν ἀφουγκράστηκε τὸν Λόγον, αὐτὸν ποὺ κατοικεῖ τὸ δημιούργημα τὸ «πρασμένο κατ' εἰκόνα». Ἡ ποιήση ὑπηρετεῖ τὸ λόγο πέρα ἀπὸ τίς λέξεις, ἀλλιῶς εἶναι γλωσσολο-

13 Ἐπεξεργασμένη Εἰσήγησις στὴν Συνάντησι μὲ θέμα Λόγος ἐν λόγῳ, ποὺ ἐγινε στὴν ἑλληνικὴ Ἐταιρία (στὴν Πλάκα), τὴν Παρασκευὴν 28 Νοεμβρίου, μὲ τὸν Ἄγγελον Καλογερόπουλον καὶ τὸν Δημήτρην Κοσμόπουλον. Ἡ Συνάντησι διοργανώθηκε ἀπὸ τὸν Ὅμιλον ἐρασιμόλων «Τὸ κοινὸν τῶν ὠραίων τεχνῶν».

για, Φιλολογία και έγκλεισμός μέσα στα όρια τούτου του κόσμου, χωρίς άνοιγμα στο άπέραντο του Θεού, σε αυτό το άπολύτως Άλλο που σε συγκεκριμένη στιγμή σαρκώθηκε σε ανθρώπινο πρόσωπο.

Είτε στραφούμε στην αρχαία ελληνική πραγματικότητα, είτε στην εβραϊκή, έχουμε μπροστά μας τον Λόγο ως κάτι μυστηριακό, κάτι υπερβατικό, κάτι που συνδέεται με την ίδια την Αλήθεια και συνάμα κάτι πανωρεικτικό, καθώς ως λόγος-θεός αρμονίζει τα πάντα και τα ένωποιεί κατά Ήράκλειτον, αλλά ταυτόχρονα τα αποκρούει ή απλώς τα σημαίνει, ενώ, στην άλλη πλευρά του κόσμου, ο Θεός παρουσιάζεται συχνά ως Φωνή, που οδηγεί και προσκαλεί σε άμεση προσωπική πράξη και άμεση προσωπική σχέση (αυτό δηλαδή που ονομάζουμε πίστη-έμπιστοσύνη) και σφραγίζει τη συμφωνία του με τους ανθρώπους πάνω σ' ένα βουνό μέσα σε γνώφο. Με τη διωλή αυτή καταβολή και με άλλες, που δεν παύουν να είναι υπερβατικές ή μυστικές, η ανθρωπότητα βάδισε ως την Ένανθρωπωση, όπου ο Λόγος γίνεται Πρόσωπο.

Από εδώ και ύστερα αλλάζουν τα πράγματα για την θεολογία, την τέχνη, την ποίηση, τη γνώση. Έαν μέλημα του αρχαίου εικαστικού καλλιτέχνη ήταν να ποιήσει το άγαλμα, ως έργο έξω από αυτόν τον ίδιο, ή του ποιητή να αναπαραστήσει ή να περιγράψει, οι υπερβατικές και μεταφυσικές καταβολές του λόγου ένθεν και ένθεν απαιτούν στροφή στο έξω άγαλμα, στο μέσα δηλαδή της ανθρωπίνης ψυχής, ώστε να γίνει αυτό που συνοψίζεται σε τούτη τη ρήση που παραλλάσσει ο Διονύσιος Αρεοπαγίτης από τον Πλωτῖνο : «ένεργώντας όπως όταν Φτιάχνουν ένα άγαλμα από Φυσικού του τέτοιο, αφαιρώντας όλα όσα έμποδίζουν να φαίνεται καθαρά ή κρυφή του όψη και κάνοντας να φανεῖ με μόνη της την αφάιρεση το κρυμμένο του κάλλος» (Περί μυστικής θεολογίας, Άρμός 2002). Να βγάλουμε δηλαδή από τη μέση ή να περιορίσουμε τα Φυσικά και τα ανθρωπίνα, για να αφήσουμε το χώρο ελεύθερο στο Λόγο και στο Πρόσωπο του Λόγου: ριζική ανακαίνιση ή έσχατη ένωση με το θεῖο Πρόσωπο.

Εῖναι η περιώτωση τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν που έβαλαν στόχο τους «διὰ δυνάμεως Φωτιστικῆς» την ένατένιση του κάλλους του Θεού του άοράτου, που δεν γίνεται αν δεν χωρίζεται ο άνθρωπος από τὰ πάθη, έτσι ώστε ο Παράκλητος σαν ήλιος να παραλάβει τους έξω όφθαλμούς κεκαθαμένους, για να

τούς δείξει τὸν Λόγο-Υἱὸ καὶ τὴν ἀποκάλυψη τῆς Τριάδος. Αὐτὸς ὁ Φωτισμὸς τοῦ Πνεύματος τὸν ὁποῖο δοκίμασαν τοὺς ἄνοιξε τὴν ὁδὸ γιὰ τὴν «ἀνάβασιν τῶν καρδιῶν» ὅπως λέει ὁ Μέγας Βασίλειος, θέτοντας ἔτσι τὴν καρδιά στὴ θέση τοῦ λόγου ἢ τοῦ νοῦ, ποῦ εἶχε στὸν ἀρχαιοελληνικὸ κόσμο. Ἡ Φιλοσοφία τῶν ἐλλήνων μεταμορφώνεται σὲ ἀγνισμό ψυχρωματικὸ καὶ ψυχωσωτήριον. Ἡ Ἀγάπη προσωποποιημένη στὸ Χριστὸ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοὺς ὀδηγοῦσε νὰ διεγείρουν τὸν κρυμμένο μέσα τους σπινθῆρα θείου πῶθου, τὴν «ἀγαπητικὴν δύναμιν», ἀναπτύσσοντάς τὴν στὸ ἔσωκρο καὶ στρέφοντάς τὴν σὲ Αὐτὸν ποῦ τὴν δημιούργησε. Παράλληλα ὅμως καὶ σὲ στροφὴ πρὸς τὸν πηλῆιον, ἀφοῦ ἡ Φύση τοῦ ἀνθρώπου καλεῖ σὲ κοινωνία προσώπων καὶ κύριο γνώρισμα τῆς ἀγάπης εἶναι «τὸ μὴ ζητεῖν τὰ ἑαυτοῦ ἀλλὰ τὰ τοῦ ἀγαπωμένου πρὸς τὸ συμφέρον τῆ τε ψυχῆ καὶ τῷ σώματι» (Κατ' ἐπιτομὴν ὅροι). Στὴν περὶπτωσι αὐτῆ ὁ ἀγαπώμενος εἶναι ὁ κάθε ἀνθρώπος –αὐτὸ Φανερώνει, ἄλλωστε, ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη- γιὰ νὰ μὴ ποῦμε τίποτε γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν ἐχθρῶν, τὴν τόσο ἀνελέητα λησμονημένη ἀπὸ τὸν χριστιανικὸ κόσμο.

Ὅσο εἴμαστε πωιητὲς ἢ θεολόγοι καὶ θέλουμε νὰ ἔχουμε σχέση μὲ τὶς καταβολὲς τοῦ Λόγου καὶ μὲ τὸ Λόγο ὡς Πρόσωπο, καλούμαστε νὰ ὑπηρετήσουμε τὴν ἐνσάρκωση σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Αὐτὸ ποῦ συμβαίνει στὴ θεία Εὐχαριστία ὀφείλουμε νὰ τὸ κάνουμε ποιήσι καὶ θεολογία χωρὶς νὰ κλειστοῦμε σὲ ἓνα τυποποιημένο λόγο, σὲ μιὰ τυποποίησι θεμάτων, σὲ μιὰ στεῖρα ἀντιγραφὴ, ἀπομίμησι ἢ ἐπανάληψι. Ἡ ποιήσι καὶ ἡ θεολογία εἶναι σὰν τὴν ἀγιογραφία, εἶναι μεταμόρφωσι δική μας καὶ μεταμόρφωσι τῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου. Χριστὸς σημαίνει ἀνακαίνισι τῶν πάντων, ἐπομένως σὲ πωιητικὴ γλῶσσα σημαίνει μεταμόρφωσή μου καὶ μεταμόρφωσι κάθε ὑλικοῦ ποῦ θὰ μεταχειριστῶ, ἀλλὰ καὶ ἐπιλογὴ ὑλικοῦ. Κάθε λέξι ἢ πράγμα, ποῦ θὰ ἐνσωματώσω στὴν ποιήσι, πρέπει νὰ τὸ μεταμορφώσω, γιὰτὶ στὸ βάθος τῆς ψυχῆς φέγγει ἐκεῖνο τὸ «ἐν ἑτέρα μορφῇ». Ἀφοῦ κάθε ἀνθρώπος εἶναι μοναδικός, σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθόδοξη παράδοσι, κάθε πωιητῆς ἀλλὰ καὶ κάθε θεολόγος ἔχει τὸν τρόπο του, ἀρκεῖ ὁ τρόπος νὰ μὴν εἶναι παράδοσι στὴν ἀτομικότητα καὶ γιγαντισμὸς τοῦ ἐγώ. Γιὰτὶ κατὰ βάθος ὁ σταυρὸς εἶναι πνευματικὸς νόμος καὶ μέσα στὴν ποιήσὶ μας καὶ τὴ θεολογία μας δὲν πρόκειται νὰ κατοικήσει ἀναστάσιμο χρῶμα χωρὶς μιὰ κάθοδο στὸν Ἄδη, ποῦ σημαίνει χωρὶς ἀπέκδυσι κάθε ψεύτικης φεγγοβολίας, γιὰ νὰ μείνει ὁ χῶρος ἐλεύθερος στὸ θεῖο Φῶς ἢ στὸ μυστικὸ ριγὸς.

Ὁ πωιητῆς ἀκόμη κι ἂν δὲν τὸ ξέρει, ὅταν εἶναι ἀληθινός, ὑπακούει σὲ ἓναν ἀποφατισμὸ καὶ πάνω σὲ αὐτὸ τὸν ἀποφατισμὸ στερεώθηκε ὀλόκληρη ἡ θεολογία τῶν Κατωπαδοκῶν Πατέρων. Ὅταν ὁ Βασίλειος λέει «ὅτι ὄχι μόνο ἡ θεία οὐσία ἀλλὰ

ούτε οί δημιουργημένες ουσίες είναι δυνατό να εκφραστούν με έννοιες, γιατί όσο και αν αναλύσουμε τις ιδιότητες των αντικειμένων πάντα θὰ μένει “ ένα έξωλογικό υπόλειμμα” που δὲν θὰ μπορεῖ να εκφραστῆ μέσαθῆ τους και που τελικά είναι αυτό που συνιστᾶ την ἀληθινή ἀπροσδιόριστη οὐσία τους» (Λόσκυ, Ἡ μυστική θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, κεΦ. «Ὁ θεῖος Γνόφος» με ἀναφορὲς στο Κατὰ Εὐνομίου και τὴν ἐπιστ. Πρὸς Ἀμφιλόχιον), χαράζει -ἀν μποροῦμε να ποῦμε- τὰ ὅρια και τὴν οὐσία τοῦ ἀποφατισμοῦ. Αὐτὸν τὸν ἀποφατισμὸ συμπληρώνει ὁ ἄλλος ἅγιος φίλος του, ὁ Γρηγόριος, ὅταν διορθώνοντας τὴ ρῆση τοῦ Πλάτωνα λέει στο ἴδιο πνεῦμα: «Θεὸν φρασαι μὲν ἀδύνατον, νοῆσαι δὲ ἀδυνατότερον» (Λόγος 28 τῶν Θεολογικῶν II, P.G.36,29C).

Αὐτὸς ὁ ἀποφατισμὸς ὄχι μόνο τῶν Καππαδοκῶν, ἀλλὰ ὅλων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, σημαίνει στροφῆ στὴν ἐμπειρία τῆς προσωπικῆς συνάντησης με τὸν σαρκωμένο Θεὸ και τὸν ἀποκαλυμένο Λόγο διὰ τῆς Χάριτος, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία κορυφώνεται ἡ διαστολὴ τοῦ ἑαυτοῦ, καθὼς ὁ ἀνθρώπος ἐγκαταλείπει τὴν προσκόλληση στὸν ἑαυτό του και τὸν ψυχισμό του -κατάσταση ἀπὸ τὴν ὁποία πάσχει σήμερα ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα - ἐγκαταλείποντας ταυτόχρονα τὴν ἀφηρημένη και διανοητικὴ θεολογία, πράγματα, που δυστυχῶς, πολὺ λίγο ἔχει να ὑπερφανεύεται γι’ αὐτὰ ὁ σημερινὸς χριστιανικὸς και θεολογικὸς κόσμος.

Ὁ ἀποφατισμὸς τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων συγγενεῦει με τὴ σιωπὴ και τὴν ἡσυχία. Μέσα ἐκεῖ συγκεντρώνει ὁ ἀνθρώπος τὴν ψυχὴ του και τὴν ὑψώνει στο Λόγο, ἀγκαλιάζοντας τὰ κτιστὰ ὄντα. Γιὰ να ἔλθουμε κοντὰ στὸν ἀπολύτως Ἔτερον χρειάζεται να ἀποσυρθοῦμε ἀπὸ τὸ ἴδιον θῆλημα, καταθέτοντας στο Πρόσωπο τοῦ Λόγου τὴ ζώη μας. Αὐτό, στους καιροὺς τῶν Πατέρων, δὲν σήμαινε ἀποκλειστικότητα μοναχῶν ἢ ἀσκητῶν, ἀλλὰ μέριμνα ἀνακαινιστικῆς πορείας που τέρμα τῆς εἶχε τὰ ἔσχατα. Μένει να ἀναρωτηθοῦμε τί ἀπὸ αὐτὰ ἔμεινε σήμερα.

Σωτήρης Γουνεῶς

Οί πειρασμοί στὴν ἔρημο

(Λουκ. 4, 1-13)

Στὴ διήγηση τοῦ γεγονότος τῆς βάπτισης ὁ Πρόδρομος στέκεται μὲ δισταγμὸ καὶ δέος μπροστὰ στὸ ἐνδεχόμενο νὰ βαπτίσει τὸν Ἰησοῦ: Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; Ὅμως ὁ Ἰησοῦς ἐπιμένει λέγοντας: Ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρόπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πάσαν δικαιοσύνην (Ματθ. 3, 14-16). Πρέπει νὰ πληρωθῆι ὁ χρόνος, νὰ πληρωθῆι τὸ παρελθόν, νὰ ολοκληρωθῆι μιὰ μεγάλη περίοδος προετοιμασίας προκειμένου νὰ Φανεῖ ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν βάπτισι δια τοῦ ὕδατος στὴν βάπτισι δια τοῦ πυρός. Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν... αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρὶ (Ματθ. 3, 11). Ἡ βάπτισι δια τοῦ πυρός, πιστεύω, ἔγκειται στὴ συνάντησι μὲ τὶς ἀρχές τοῦ σκότους. Ἡ πᾶλι διεξάγεται ὄχι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὶς ἀρχές, τὶς ἐξουσίες, τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα στοὺς οὐρανοὺς (Ἐφεσ. 6, 12). Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὑποδηλώνει μὲ τούτα τὰ λόγια πὼς οἱ δυνάμεις αὐτὲς διεκδικοῦν ἕναν ὑπερβατικὸ χαρακτήρα, καὶ ὅτι παίζουσι σημαντικὸ ρόλο στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Στὴν πᾶλι μὲ τὸ ἀρχαῖο κακὸ μᾶς εἰσάγει ἡ συνάντησι τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὸν διάβολο.

Μετὰ τὴν βάπτισί του στὸν Ἰορδάνη ὁ Ἰησοῦς πορεύεται στὴν ἔρημο, στὸν τόσω πού, σὰν σὲ καθρέφτη μπροστὰ, δὲν μπορεῖ κανεὶς τίποτα νὰ κρύψει. Ἐκεῖ ὑφίσταται ἐπὶ σαράντα μέρες τοὺς πειρασμοὺς, χωρὶς νὰ δοκιμάσει τροφή. Δὲν πηγαίνει στὴν ἔρημο ὑπακούοντας σὲ κάποια ἐντολή, οὔτε ἀκολουθεῖ τὴν «ἐλευθέρη θῆλσή του». Τὸ πνεῦμα εἶναι πού τὸν ὁδηγεῖ. Στους τρεῖς πειρασμοὺς τοῦ Ἰησοῦ περικλείεται ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἡ στάσι ἐκείνου πού μοναδική του ἐπιθυμία εἶναι νὰ πορευτεῖ στὰ βήματα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ὑπερισχύει τῶν ἰδίων πειρασμῶν στοὺς ὁποίους ὑπέκυψε ὁ Ἀδάμ, ἐξουδετερώνοντας τὴν ἐπιρροή τους. Ἀπορρίπτει τὶς προτροπές τοῦ διαβόλου, καὶ μὲ τὴν ἀπόρριψή τους ἀναλαμβάνει τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου.

Ποιὸς εἶναι ὁ διάβολος, ἡ μυστηριώδης αὐτὴ Φυσιογνωμία πού στὰ χρόνια μας θεωρεῖται ἐντελῶς μυθική; Ὅταν οἱ εὐαγγελιστὲς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὸν ἀποκαλοῦν ἄρχοντα τοῦ κόσμου καὶ θεὸ τοῦ αἰῶνος τούτου, γνωρίζουσι γιὰ ποιοὺ πράγμα μιλοῦν. Ὁ σατανὰς πρωτίστως γυρεύει νὰ ἀσπασανῆσει καὶ νὰ παρασπασανῆσει, νὰ ὑποδείξει ἕναν δρόμο πλάνης ὡς δρόμο ἀληθινὸ καὶ συνάμα ἀπελευθερωτικὸ. Ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ (Ἰω 8,

44). Όταν δὲν μωροεῖ νὰ παραπλανήσει μεταμορφώνεται σὲ δημόσιο κατήγορο, ὅπως στὴν περιήλωση τοῦ Ἰωβ. Ὁ διάβολος δὲν προβάλλει μιὰ θετική στάση ἀπέναντι στὸν Ἰησοῦ. Ἀπλῶς προσβάλλει. Ὡστόσο εἶναι ὁ κύριος ὄλων τῶν βασιλείων τῆς γῆς, καὶ ὅλες οἱ ἐνέργειες τῶν ἀνθρώπων βασίζονται στὸν τρόπο του καὶ στοὺς μηχανισμούς του.

Εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος. Καὶ ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν λέγων· γέγραπται ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ρήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ. Καὶ στοὺς τρεῖς πειρασμούς ὁ Ἰησοῦς ἀπαντᾷ μὲ χωρία ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Τὸ Δευτερονόμιο (8,3) ἀναφέρεται στὸ σημεῖο αὐτὸ στὸ ἀρχέγονο μάνα. Ἐδῶ φαίνεται καὶ ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ μάνα τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ στὸν λόγο τῆς ἀληθείας. Ὁ διάβολος καλεῖ τὸν Ἰησοῦ νὰ ἐπανεέλθῃ στὴν ἀρχαία ἐκείνη τάξη τῆς ἐξ ὑψους βίαιης ἐπιβολῆς, πῶς ἡ καθολικότητά της ἀγκάλιαζε τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ἄν ὁ Ἰησοῦς μετέτρεπε τίς πύργους σὲ ψωμιά θὰ ἦταν μιὰ ἀδιαμφισβήτητη ἀπόδειξη τῆς θεότητάς του. Ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς γνωρίζει ὅτι ἡ θεότητα γιὰ τὴν ὁποία ὀμιλεῖ δὲν ἐπιβάλλεται ἀνωθεν μὲ τὴν ἐπίδειξη τῆς δυνάμεώς της, οὔτε ἐπιβάλλει διὰ τῆς βίας ἕναν τρόπο ζωῆς ἢ κάποιες ἀξίες. Εἶναι ἡ θεότητα ἡ ὁποία ἀποκαλύπτεται μὲ τὴν ἐλεύθερη ἀποδοχή. Ἀποκαλύπτεται, καὶ ἡ φανέρωσή της δὲν γεμίζει μὲ τρόμο καὶ δέος τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ μὲ πλησμονή, συμπόνια καὶ ἔλεος. Ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται τὸν ἄρτο γιὰ νὰ τραφεῖ ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ ζήσει. Ὁ Ἰησοῦς δὲν τρώει ἐπὶ σαράντα μέρες, ὅσο διαρκοῦν οἱ πειρασμοί. Δὲν νομίζω ὅτι μὲ τὴν ἀποχή του ἀπὸ τὴν τροφή ὑποδεικνύει κάποιον ἀσκητικὸ ἰδεῶδες. Δηλώνει τὴν πληρώσή του ἀπὸ τὸ πνεῦμα, τὸ ὅσιον καὶ τὸν ἐνδυναμώνει στὸν ἀγῶνα του, ἂν καὶ τὸ λόγο, οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται εἶναι μου μαθητῆς (Λουκ 14,33), ὑπαινίσσεται τὴν παραίτηση ἀπὸ ὅσα ὀρίζουν τὴν ἐπίγεια ὑπαρξή. Καὶ τούτη ἡ παραίτηση ἀσφαλῶς ἐνέχει μιὰ στάση ἀσκητική.

Μόλις πέρασαν οἱ σαράντα μέρες καὶ οἱ πειρασμοί, ὁ Χριστὸς πείνασε. Μὲ τὴ λέξη «ἐπείνασεν» δείχνει ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴν ἀνθρωπότητά του. Ὁ Γερμανὸς μυστικιστῆς Ἐκχαρτ λέει ὅτι στὸν Χριστὸ ὑπῆρχε ἕνας ἐξωτερικὸς καὶ ἕνας ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, καὶ πῶς ὅσα ἔφαττε σὲ σχέση μὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα τὰ ἔφαττε ἀπ' τὴ μεριά τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος παρακολουθοῦσε ἀκίνητος καὶ ἀποχωρισμένος. Ἄν συνέβαινε κάτι τέτοιο ὁ Ἰησοῦς θὰ κινουῦνταν ὑπὸ τὸ κράτος ἐνὸς διχασμοῦ. Ὅμως δὲν ὑπάρχει κανεὶς εἶδους διχασμὸς στὴν ἀντιμετώπιση τῶν πειρασμῶν τοῦ διαβόλου. Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου

καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ συγκεραίνονται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι δύο ξεχωριστὰ ὄντα ποὺ τὸ ἓνα παραμένει σὲ ἀπόσταση ἢ ἀντιμάχεται τὸ ἄλλο. Τὴ στάση του ὑπαγορεύει ἡ ἐνιαία ὑπόστασή του.

Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται καὶ ἡ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν· σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σου πάντα. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν Θεὸν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις (Δευτ. 6,13· 10,20).

Ὁ διάβολος κατόπιν ἀνεβάζει τὸν Ἰησοῦ σὲ ψηλὸ βουνὸ καὶ ἐν ριπῇ χρόνου τοῦ δείχνει ὅλα τὰ βασίλεια τῆς οἰκουμένης. Μιλᾷ ὡς κυρίαρχος τῶν βασιλείων τῆς γῆς ποὺ μπορεῖ νὰ τὰ δώσει σὲ ὅποιον θέλει. Τὰ προσφέρει στὸν Ἰησοῦ, ἀρκεῖ ἐκεῖνος νὰ τὸν προσκυνήσει. Τί γὰρ σήμαινε αὐτὴ ἡ προσκύνησις; Ὁ Χριστὸς δὲν γὰρ ἀπεμωλοῦσε μόνο τὴν μεσσιανικὴ του ἀποστολή, γιὰ τὴν ὁποία ἐξάλλου δὲν κάνει τὴν παραμικρὴ ἀναφορά, ἀλλὰ γὰρ διαρρηγνυε τὴ σχέση του μὲ τὸν Πατέρα, σχέση στὴν ὁποία ὁ Ἰησοῦς μένει πιστὸς μέχρι τέλους. Τοῦτο φαίνεται καὶ στὴν ἀπάντησή του πρὸς τὸν Πέτρο (Ματθ. 16, 21-23): Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων· ἰλεὼς σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. Ὁ δὲ στραφεὶς εἶπεν τῷ Πέτρῳ· ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σχέση τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὸν Πατέρα εἶναι σχέση ἐνότητας καὶ ἀγάπης, ἐνότητας διὰ τῆς ἀγάπης, καὶ ὄχι σχέση ἀπλῆς ὑποταγῆς. Τὴν ἴδια ἀπάντησι ποὺ δίνει στὸν διάβολο στὴ διήγησι τοῦ Ματθαίου (4,10), ὑπάγε σατανᾶ, τὴ δίνει καὶ στὸν Πέτρο. Ὁ Χριστὸς ἀπορρίπτει τὴν ἐπίγεια κυριαρχία, τὴν ἐξουσία ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, τὴν δόξα καὶ τὸν πλοῦτο ἐν ὀνόματι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ποὺ ὑπέρεκειται ὅλων τῶν βασιλείων καὶ τῶν ἐξουσιῶν τῆς γῆς. Τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιὰ ἡθικὴ νίκη ἐπὶ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ μιὰ ἐξ ὀλοκλήρου διαφοροτικὴ τοσοῦτησι τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν κόσμον. Μπορεῖ τὸ σκηρικὸ τῆς συνάντησι τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὸν διάβολο νὰ εἶναι ἀπόκοσμον ἢ ἀκόμη καὶ μυθικόν, ἀλλὰ οἱ ἀπαντήσεις ποὺ δίνει κάθε ἄλλο παρὰ ἔχουν μυθικὸ ἢ ἀπόκρυφο χαρακτῆρα. Ἀντιθέτως ἀχρηστεύουν ὅλα τὰ μυθολογήματα καὶ τὶς φαντασιώσεις γύρω ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἰκοδομεῖται ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ. Οἱ πειρασμοὶ τοῦ διαβόλου ἐμπεριέχουν σὲ ὅλο τὸ βάθος τους τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὶς φρενασάτες τῶν ἀνθρώπων ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, τὶς μάταιες πράξεις καὶ τὰ μάταια ἐγχειρήματά τους.

Καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω· γέγραπται γὰρ ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε, καὶ ὅτι ἐπὶ χειρῶν ἀρουσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι εἴρηται, οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.

Ὁ διάβολος ἀνεβάζει τὸν Ἰησοῦ στὴν ἄκρη τῆς στέγης τοῦ ναοῦ, στὸν ἱερό τόπου ὅπου τελοῦνται τὰ μυστήρια, ὑποβάλλοντάς τον στὸν τρίτο πειρασμό: «Ἄν εἶσαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ ρίξε τὸν ἑαυτό σου κάτω». Ὁ πειρασμὸς στοχεύει εὐθὺς στὴν ἴδια τὴν θείκη προέλευση τοῦ Χριστοῦ. Τὸν καλεῖ νὰ δείξει ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ μπροστὰ σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῖ ἓνα χωρίο ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς (90, 11-12): «Οἱ ἄγγελοι ἡὰ σὲ σηκώσουν στὰ χέρια καὶ δὲν ἡὰ σκοντάφει τὸ πόδι σου σὲ ἄετρα». Ἡ ρῆση αὐτὴ θυμίζει τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τὸν λίθο ποῦ ἀποδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες καὶ ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέση, λικμήσει αὐτὸν (Λουκ. 20, 17-18). Λόγος ποῦ συμπληρῶνει τὴ ρῆση τοῦ Ἡσαΐα (18, 16): Ἴδου ἐγὼ ἐμβαλῶ εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον πολυτελεῖ ἐκλεκτὸν ἀκρογωνιαῖον ἔντιμον εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχυνηθῆ. Γιὰ ὅσους πιστεύουν ὁ λίθος ἡὰ γίνεαι ἀσάλευτο θεμέλιο. Ὅσοι δὲν πιστεύουν ἀέφροντας ἄνω του ἡὰ τσακιστοῦν.

Ὁ Ἰησοῦς ἀρνεῖται νὰ ἐπιδείξει τὴν θειότητά του στὸ ἡέατρο τοῦ κόσμου, ἀπαντώντας ἄαλι μὲ μιὰ φράση τοῦ Δευτερονομίου (6,16). Στὸ γεγονός στὸ ὁποῖο κάνει μνεῖαι τὸ Δευτερονόμιο ἀναφέρεται ὁ Ψαλμὸς 94 (7-11), καὶ τὸν ἐπαναλαμβάνει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Ἐβραίους ἐπιστολὴ (3, 7-10): Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐ ἐπείρασαν οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη. Στὴν ἔρημο ὅπου οἱ Ἰουδαῖοι ἀμφισβήτησαν τὸν Θεὸ καὶ τὰ ἔργα του, ὁ Ἰησοῦς ἀποκρούει τὸν πειρασμό. Τὰ λόγια τοῦ διαβόλου ἀποτελοῦν μιὰ προσβολή, μιὰ λεκτικὴ ἐπίθεση, προκειμένου νὰ βλαφτεῖ ἡ ἐνδιάθετη θεία πνοὴ ποῦ ἐνυάρχει σὲ κάθε ἄνθρωπο. Προτείνει στὸν Ἰησοῦ τὴν πλατιὰ λεωφόρο ὅπου ὑποτίθεται πῶς κανένα ἐμπόδιο δὲν ἡὰ ὑπάρξει στὸν δρόμο του.

Ἡ στάση τοῦ Ἰησοῦ ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ταπεινοφροσύνης. Οἱ ἀπαντήσεις του πρὸέρχονται ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, δὲν ξεκινοῦν ἀπὸ δικές του ιδέες. Δὲν στέκει ἀπέναντι στὸν πειρασμό ὡς ἄτομο, ἔστω διακεκριμένο. Μπαίνει ἐξ ὀλοκλήρου στὴ θείκη τοῦ ἀνθρώπου ποῦ συνδέεται μὲ τὸν Θεό, δείχνοντας ταυτόχρονα καὶ τὴ θείκη του προέλευση. Ἡ θειότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐκφράζεται διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης.

Νὰ ἀκούσει κανεὶς τὴ Φωνὴ τοῦ Χριστοῦ σημαίνει νὰ ἀπεκδυθεῖ κάθε αἴτημα ἰσχύος, ὅπως καὶ κάθε ἰδεολογικὸ πρῶσανατολισμὸ. Ὁ Χριστὸς δὲν ζητᾷ νὰ ἀκολουθήσουμε κάποιους κανόνες ἀλλὰ νὰ ἐνωτιστοῦμε τοὺς λόγους του. Ἀρνούμενος νὰ τὸν ἀκούσει ὁ κόσμος σφυρηλατεῖ ἓνα περῶρμένο ἀδυσώπητο, καὶ κανένας θεὸς δὲν θὰ εἶναι ὑπεύθυνος γι' αὐτό. Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστὲ καὶ γνῶσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς (Ἰωάν. 8, 31-32). Ἡ ἐλευθερία πρῶέρχεται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων του καὶ δὲν ἀποτελεῖ μιὰ ἀφρημένη ἔννοια, στὴν ὁποία ὁ καθένας μπορεῖ νὰ δίνει ὅσοιο περῶρχόμενο θέλει. Ἡ ἀλήθεια τους μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σφυρηλατεῖ ἢ ἐκπληρωμένη ἢ ἀνεκπληρωτὴ ἐπιθυμία, δοκιμάζοντάς μας σ' αὐτὸ τοῦ εἶμασθε ἢ νομίζουμε πῶς εἶμασθε.

Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

Ἀλέξανδρος Κοσματοῶουλος

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ἐξώφυλλο: Ἡ Παναγία ὀλόσωμη βρεφοκρατοῦσα με προφήτες. Ἔργο τοῦ ζωγράφου Ἐμμανουὴλ Τζάνε Μπουνιαλὴ (12,5 x 10,6 ἐκ.) Τέμπερα, 1651; Μονὴ Σινᾶ. Σελ. 6: Ἡ Θεοτόκος - Βάτος, λεπτομέρεια ἀπὸ κεντητὸ ρωσικὸ στιχάριο, 18ος αἰ. Μονὴ Σινᾶ. Σελ. 9: Ὁ Ἰωσήφ, λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν Γέννηση, τέμπερα σὲ πανί, τέλη 13ου αἰ. Μονὴ Σινᾶ.

Τὸ περιοδικὸ «Ἐπίγνωση» ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο. Ἐκδότης: Παῦλος Πολιτίδης. Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ: Ἰ. Καλόμοιρος, Ἀ. Μπύρου, Π. Πολιτίδης. Καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια: Γρ. Καλόμοιρος. Διεύθυνση ἐπικοινωνίας: Περιοδικὸ «Ἐπίγνωση» Τ.Θ. 21098, 555 10 Πυλαία, Θεσσαλονίκη. Τηλ.: 6936927002. E-mail: epignwsi@gmail.com

